HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית. פי׳ במסכת ע״ז פרק אין מעמידין (דף לד.) וכן בחלוק שאין לו אימרא פירש התם וכל הפסק דמתענין לשעות דכל תענית צריך לקבלו מבערב בתפלת המנחה בשומע תפלה ואם הוא שבת בתלהי נלור וצריך שיאמר למחר אהיה בתענית יחיד כי היכי דליכא למטעי בתענית נלור: **התם לצעורי נפשיה בעלמא.** ואע״ג דאמרינן (ר״ה דף יח:) משחרב בית המקדש בטלה מגילת תענית והאי עובדא דרבי אליעזר בר נדוק היה לאחר חורבן דאי קודם החורבן אמרינן (שם) כיון שיש שלוש אין שם גזירות המלכות האי תנא סבר דלא בטלה: **יאסר.** פי׳ יאסר בחל״ף הוי לשון אסור שאסר עצמו וייסר הוי לשון הסרה כלומר יסור מן הנדר (ו) יהיה מותר לאכול למחר שיהיה יום טוב ואין להתענות:

ואם גזרתנו קודם לנדרו ידחה נדרו **מפני גזרתנו.** אומר רש״י ידחה נדרו מכל וכל ולא יצטרך אותו תענית והר״י מסופק בדבר ויש להמיר דדוקא אותו יום לא יתענה אבל יצטרך אותו ליום (ז) מחר וכן יש ליזהר שלא להתענות בראש חדש ובחנוכה ובפורים דמאלו ודאי לא בטלה מגילת תענית: יש

הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב. פי׳ בתענית שאכל בו ביום כגון שהתחיל להתענות עד חצי היום ואח״כ אכל דאין זה עיונו ואם אכל קודם חצות אין בכך כלום דאינו תענית של כלום אלא כשהגיעו כל היום אע״פ שלא קיבלו עליו מאתמול. ופריך אי דקבל עליו להתענות עד חצי יום והדר מתענה כל היום האי תענית מעליא הוא ופשיטא דתענית גמור הוא ואפילו תפלת תענית נמי מתפלל עליו ולא איצטריך לאוקומי הלכה בהכי דזהו תענית גמור והאי מקשה סבר דהאי הלכה מתענין לשעות כמשמעו דיכול להתענות עד חצי היום מתענה קריינא ביה: **לא לריכנא דממליך אימלוכי.** כלומר לא היה בדעתו כלל להתענות אלא אתא ליה טרדא ולא אכל עד חצי היום וכי מטא חצי יום ממליך אמר הואיל והתעניתי עד חצי היום אתענה כל היום: **אלא שקעה עליו חמה.** אלא אתענה עד אותה שעה: **אגשי משמר.** כהנים ולויים העובדין מתענין כדלקמן בפרק סדר תעניות (ט) **ולא משלימין.** לפי שהן עסוקין בעבודה ואין יכולים להשלים. אלמא אע״ג דאינו משלים מתענה קרי ליה: **לצעורי נפשייהו.** עם הצבור אבל אינו תענית לא להתפלל תפלת עננו ולא לקובעו עליו חובה כלל וכל שעה שהוא רולה לאכול אוכל: **מבני** (א) **סנאב בן בנימין.** משבט בנימין: **שיו״ט אצלנו היה.** כדלקמן בשלשה פרקים (דף כו.) זמן עלי כהנים והעם כו׳ עד בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה בעשרה בו בני (ב) סנאב בן בנימין שעל ידי מעשה קבעו להן חכמים להתנדב עצים ולהביא למערכה וכשמגיע זמנו מביאין אותן ומדליקין אותן על גבי המזבח אע״פ שהיו שם שאר עצים הרבה. משא״כ בשאר מתנדבי עצים דאין מבערין אותן בזמן שיש עצים אחרים. במסכת מנחות (דף קו:) אמרינן המתנדב עצים לא יפחות משני גזירין ועצים טעונין קמיצה טעונים הגשה כו׳: **דאמר רבי יוחנן.** פעמים שהיה אומר אהא בתענית עד שאכוא לביתי ואי מטי לביתיה בשתים או בג׳ שעות ביום הוה אכיל וקרי ליה מתענה: **נשמוניה נפשיה מבי נשיאה.** דלא ליטרחוהו למיכל בהדייהו שהיה מבקש הימנו שיאכל עמו היה אומר כן שלא יטריחו לאכול עמו ומיהו לא הוי תענית שאם היה רולה היה אוכל מיד ואין בנדרו כלום: **ואי יתיב מאי.** מי סליק לתענית אי לא: **למפוחא.** הוא המפוח שנופחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח אף זה נתמלא רוח שלא אכל בתנים: **במנחה.** בזמן המנחה ואפילו בשוק אומר הריני מחר בתענית: **בתפלת המנחה.** בסופה (ג) תוספת ריצוי ותחנונים עד שאומר הריני מחר בתענית. ודוקא נקט מנחה משום דסמוך לתחלת יום תעניתו לאפוקי תפלת יוצר ודיקא נמי מדפסיק שמואל ופליג אדרב דאמר בזמן המנחה שיעורא יתירא: **לדכתיב במגילת תענית.** לסוף ימים טובים הכתובים במגילת תענית כתיב בה מקדמת דנא ייסר לעיל מינה תני אילין יומיא די לא להתענאה בהון להן כל איניש דייתי עלוהי תענית מן קדמת דנא לפני אלו ימים טובים כגון שקיבל עליו עשרה תעניות או עשרים וכנסו אלו הימים בהם: **ייסר בגלו.** בתפלה ואי לא קבליה עליה בתפלת המנחה לא דחי להנך ימים טובים. אלמא דעיקר תענית בעי לקבולי בתפלת המנחה עילויה ואי לא קבליה עילויה בתפלת המנחה לא עשה כלום: **ייסר.** לשון ואסרה אסר (במדבר ג): **בגלו.** גלותא. איכא דאמרי לשון נדר שקבל עליו להתענות כמו הרימותי ידי אל ה׳ (בראשית יד) דמתרגמינן ארימית ידי בגלו ואין רבי מודה. האי דקתני דכתיב משום דמגילת תענית היתה נכתבת לגד לזכרון קסיס: **וחד אמר יאסר.** דלא הוה תני ייסר (ד) בגלו דמשמע דוקא כדאמרינן אי מקבל בתפלת המנחה אין ואי לא לא אלא יאסר דמשמע יהא אסור לאכול אי אתי עליה תענית מן קדמת דנא בין בתפלה בין שלא בתפלה: **מאי היא.** מאי קסבר. ומשני כדתניא יחיד שקבל עליו תענית שני וחמישי של כל השנה כולה כלומר כדמפרש בהדיא אם נדרו קודם לגזרתנו כו׳ ולא שנא בין בתפלה בין שלא בתפלה: **קודם גזרתנו.** קודם שגזרו חכמים ימים טובים הללו אבל משגזרו אע״פ שהתחיל בתעניתו קודם הזמנים הללו לא דחו: **עד מתי אוכל ושותה.** בגילה כשמתענה למחר בכל תעניות שהוא אוכל משתחשך ואפילו בתענית יחיד קא מיירי: **עד קרות הגבר.** אפילו פעם ראשונה קאמר מדקאמר גבי יונא יחידי בגילה בסדר יומא (דף כא.) עד שישלש: **שלא גמר סעודתו.** אבל גמר דברי הכל אינו אוכל: **אכל ועמד.** אע״פ שבירך ועמד משולחנו מוזר ואוכל ואין בכך כלום: **שלא סילק.** את הטבלא דלאו עקירה היא ולא אסח דעתיה מאכילה וכסעודה אריכתא דמיא: **איכא דאמרי אמר רבא כו׳.** והלכה כאיכא דאמרי אוכל ושותה עד שישן קבע ועד שיעלה עמוד השחר כרבי: **אכל ישן.** הפסקה היא ושוב אינו אוכל: **הפס.** לאו ישן ממש אלא מתנמנם שומיליי״ר בלע״ז: תיר

לגזירתנו ידחה נדרו את גזירתנו כו׳. פי׳ כל אינש דייתי עלייהו נדר תענית מקדמת גזירה דנא להיות היום יום טוב ושהיה אסור בתענית. יאסר באכילה ובשתייה [ו]מקיים נדרו. הגיע ראש חדש כסלו ולא ידרו גשמים בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וכו׳. ת״ר עד מתי אוכלין ושותין עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי ר׳ שמעון בן אלעזר אומר עד שיבא השמש. אמר רבה לא שנו עד שיעלה עמוד השחר, אלא אם לא ישן שנת תרדמה אלא נים ולא נים, כגון זה אע״פ שמתנמנם אוכל. אלא אם ישן שנת קבע ונרדם לא היא, אלא ישן לגמרי אינו אוכל. ירושלמי. ישן ועמד אסור, לא שנו אלא שלא התנה, אבל התנה מותר. קיימא לן דלגבי תענית דאכיל בלילא ומפסיק, אם גמר וסילק לא יאכל, אבל אם [לא] סילק ודעתו עוד ליכל [נ״א: לאכול] אע״פ שישן עומד ואוכל. אבל בתענית שפוסק בו מבעוד יום אע״פ שפוסק חוזר [ו]אוכל עד שיבא השמש, כי הא דכת׳ באגדת איכה, ר׳ יהודה בן בתירה אזל לנציבין בערובת צומא רבא אתא ריש כנשתא לזמוניה, א׳ ליה כבר אכלי ופסקי לי, א׳ ליה אשגח עלי דלא (לימא) אנישי [לימא אינשי] ההוא רבנן לא אשגח עליו, אזל עמיה, ובסיפא אמרין אכל מן כל עיגול חד פתיח, ואכל מן כל תבשיל חד פת, ושתה מן כל כוס וכוס, חד כוס, ש״מ דאע״ג דפסק אכיל. ולענין מישתו מיא, היכא דאית ליה למיכל אית ליה למישתי וכו׳. וכן כתב ופירש רבינו הגאון זקו״ל ג).

מסורת הש״ס

א) [ע״י תוס׳ ע״ז לד. ד״ה מתענין ותוס׳ מנחות כ: ד״ה נפסקן], ב) לקמן טו:, ג) עיינוהן מש., ד) [ל״ל ברבין], ה) [ל״ל סנאב עי׳ תוס׳ עירובין מא. ד״ה מבנין], ו) [מכות כד.], ז) [תוספ׳ פ״ק] פסחים ב: ע״ש [עי׳ תוס׳ שבת קיח. ד״ה לפי שאין], ח) [גי׳ רש״ש ר׳ אלעזר אומר], ט) ס״י רבא וכן הוא ברא״ש, י) ס״י אבי, כ) [פסחים קכ: מגילה יח: יבמות נד. נדה סג.], ל) [דף טו:], מ) [ל״ל סנאב],

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ותד אמר יאסר בשלמא מ״ד ייסר כדאמרינן אלא למאן דאמר יאסר מאי היא כדתני׳ במגילת תענית: (ב) שם אימיביה אבי אכל ועמד הכי זה אוכל: (ג) רש״י ד״ה בתפלת המנחה בקופה אומר תוספת ליצוי: (ד) ד״ה ותד אמר יאסר דלא הוה תני ייסר דמשמע בצלו דוקא: (ה) תוס׳ ד״ה התם כו׳ קודם החורבן אמרינן בזמן שיש שלוש אין שם צום האי תנא סבר: (ו) ד״ה יאסר כו׳ ויהיה מותר: (ז) ד״ה ואם כו׳ אבל יאלים אותו ליום אחר וכן יש ליזהר:

לעזי רש״י

שומייליי״ר. לנמנם.

מוסף רש״י

אנשי משמר. של אותה שבת, מתענין ולא משלימין. שעדיין אינן תמוהין כל כך, וכגמרא (יח.) מפרש שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו היום ובאין הם לפייסם, ואם היו מתענים ומשלימין לא היה להם כח לעמוד בעבודה (לקמן טו:). **מבני בניו של סנאב בן בנימין.** משפחה היא משבט בנימין שנפל לבן גולל לקרבן עצים בי׳ באב בימי עזרא, ויו״ט היה להם לעולם כתענן בפרק בתרא דתענית (עירובין מא.). **ודחינהו לאחר השבת.** שהוא עשרה באב והוי יו״ט שלנו (שם).

רבינו גרשום

דקא מימלך מימלוכי. שקיבל עליו תענית בשחרית עד הצהרים, ובצהרים קבל עליו להתענות עד לאורתא. שלא שקעה עליו חמה. כלומר, שלא התענה כל היום עד לאורתא. לצעורי נפשייהו מיכוונו. אבל תענית לא מיקרו אלא א״כ משלים כל היום. מפני שיו״ט (שלהם) [שלנו] היה. שמביאין בו עצים למערכה. **התם לצעורי נפשייהו בעלמא מיכוונו.** ולא לתענית, שהרי יו״ט שלהן היה. **עד שאבא לביתי.** אלמא דאין משלימין. **התם לשמוטיה נפשיה מבי נשיאה.** שהיה מבקש ממנו שיאכל עמו, היה אומר כן כדי שלא יטריחו לאכול עמו. **במנחה.** בט׳ שעות ומחצה. **כל איניש דאתי עליהון.** שקיבל עליו תענית. **מקדמת דנא.** קודם שהגיעו אותן ימים שאמרו חכמים במגילת תענית שלא להתענות בהן, ואירע התענית באותן ימים. **מאי לאו ייסר עצמו בצלו.** כלומר שייסר עצמו בתענית ממה שקבל עליו בתפלת המנחה. **מאן דאמר ייסר כדאמרן.** דאפי׳ קיבל עליו התענית לאחר שנתקנו אותן ימים טובים שלא להתענות בהן, אלא שקיבל עליו קודם שהגיעו, שייך נפשיה בתענית ממה שקיבל עליו תענית בתפלת המנחה. **אם נדרו קודמת לגזירתנו.** אם קיבל עליו תענית קודם שתיקנו חכמים אותן ימים טובים. **תדחה גזירתנו מפני נדרו.** דאסור באכילה, הואיל שקיבל עליו בתפלת המנחה. **אם גזירתנו קודמת לנדרו.** שתיקנו אותן ימים טובים קודם שקיבל הוא עליו תענית, **תדחה נדרו מפני גזירתנו.** שאינו מתענה מפני אילו ימים טובים. **ועוד הורה,** ששמע משום אב ב״ד שבירורי׳, אם נדרו קודמת לגזירתנו, קודם שקבעו ב״ד את החדש שבו אלו ימים טובים, היינו גזירתנו קיבועה חדש, תדחה גזירתנו מפני נדרו, דהואיל כשקיבל עליו תענית לא ידע באיזה יום יארע ימים טובים אלו, אבל קדם גזירתנו לנדרו, שקבעו ב״ד את החדש קודם זה שקיבל עליו תענית, וכשקיבל כבר ידע באיזה יום יארע ימים טובים אלו ואעפ״כ קבל, לפיכך ידחה נדרו, דאינו מתענה באילו ימים טובים. **עד מתי אוכל והולך.** מי שיש לו להתענות למחר. **שלא סילק.** השלחן.

עין משפט נר מצוה

מד א ב מיי׳ פ״א מהל׳ תענית הלכה יג סמג עשין ג טוש״ע א״ח סי׳ תקסד סעיף י:

מה ג סי׳ סעיף ג:

מו ד מיי׳ פ״ו מהלכות כלי מקדש הלכה ט:

מז ה מיי׳ פ״א מהלכות תענית הלכה י טור ש״ע סי׳ סעיף ה:

מח ו מיי׳ סי׳ תש״ע סי׳ סעיף ו [וסימן תקסג]:

ז [מיי׳ פ״ג מהלכות נדרים הלכה ט טוש״ע א״ח סימן תקע סעיף ג]:

מט ח ט מיי׳ פ״א מהל׳ תענית הלכה ח סמג עשין ג טוש״ע א״ח סי׳ תקסד סעיף ג:

רבינו חננאל

הא דאמרת מתענין לשעות, ומתפלל תפלת תענית, והוא שלא טעם כלום עד הערב. ואע״ג דאימלוכי אימלוכי. רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית. **ואותבינן** עליה הא דתנן אנשי משמר מתענין ו[לא] משלימין, והא דאמר ר׳ אלעזר בר (יצחק) [צדוק] והתיענינו בו [ו]לא השלמנוהו, הנה תעניותם תענית אף על פי שלא שקעה עליו חמה. ומשני התם אינה תענית [אלא] רצו להצטער גם הם בצער ציבור, ולא משום דתורת דין [תענית] עליהם. ור׳ יוחנן לא הוה מסכים תענית בלבו, ולא היה אומר אלא להשתמט מבי נשיאה, שלא היה רוצה לסעוד אצלם. אמר שמואל **כל תענית שלא קבלה מבעוד יום אינה תענית** [וכו׳]. **אימת מקבלה רב אמר במנחה.** משעה ו) שיסכן לתפלת המנחה, ואפי׳ מתעסק במלאכתו אומר, מחר אהיה בתענית יהיה רצון שתהיה תפלתי ביום תעניתי מקובלת. **ושמואל אמר בתפלת המנחה.** כלומר צריך להיות כולל אלו הדברים בשומע תפלה (וגר׳). **אמר רב יוסף כשמואל מסתברא דכתיב במגלת תענית להן כל אינש דייתי עלייהו מן קדמת דנא יאסר. מאי יאסר עצמו בצלו.** מקודם שיקבל עליו בתפלתו תענית, שנמצא אוסר עצמו באכילה ובשתייה בקבלתו תענית בתפלתו. פליגו בה ר׳ חייא ור׳ שמעון בר׳ חד **תני ייסר וחד תני יאסר. מאן דתני ייסר דאמאן.** ייסר עצמו בצלו בתפלת המנחה, ואיסור אוסר על עצמו בתפלתו. ומאן דתני יאסר כדתניא להן כל אינש דייתי עלהי [מקדמת דנא] יאסר. כיצד יחיד שקיבל עליו תענית שני וחמישי (ושני) של כל השנה, ואירעו בהן ימים טובים הכתובים במגלת תענית, כגון שמונת ימים שמראש [חדש] ניסן וכיוצא בהן דלא להתענאה בהן, אם נדרו קודם

ו) שיתכוון כל״ל וכ״ה בערוך. ב) עי׳ בנלא״ש כאן שהגיה כל דברי רבינו בכאן ומתב לאיה לדברי ע״ש.